

Το κηρύκειο του Ερμή στα υφαντά των Βλάχων

Γράφει
ο Γιάννης Τσιαμπρός
εκπ/κός-χοροδιδάσκαλος

Στην ελληνική μυθολογία το κηρύκειο (κηρύκειον) ήταν το κύριο έμβλημα του θεού Ερμή.

Το κηρύκειο αποτελείται από μία λεπτή ράβδο από ξύλο δάφνης ή ελιάς, γύρω από την οποία είναι τυλιγμένα δύο φίδια που τα κεφάλια τους συναντιούνται αντικριστά. Πάνω από τα κεφάλια των φιδιών, στην κορυφή της ράβδου, υπάρχουν δύο φτερούγες. Αυτή η μορφή είναι νεότερη. Σε αγγιογραφίες από την αρχαία Ελλάδα τα δύο φίδια βρίσκονται στην κορυφή και σχηματίζουν κύκλο, ενώ τα κεφάλια τους σχηματίζουν δύο «κέρατα» επάνω από τον κύκλο αυτό. Οι φτερούγες συνήθως παραλείπονται. Με την προσθήκη ενός σταυρού στο κάτω μέρος του κύκλου και την αφαίρεση της υπόλοιπης ράβδου, προέκυψε το αστρονομικό και αστρολογικό σύμβολο για τον πλανήτη Ερμή.

Ο μύθος για το πώς προήλθε το κηρύκειο αναφέρει ότι κάποτε ο Ερμής διαχώρισε με το ραβδί του δύο φίδια που πάλευαν άγρια μεταξύ τους. Από τότε λοιπόν το ραβδί με τα δυο φίδια, στολισμένο και με τις φτερούγες του «φτεροπόδαρου» θεού Ερμή, έγινε σύμβολο της ομόνοιας και της καταπαύσεως της διχόνοιας (πρβλ. τον παρόμοιο μύθο του μάντη Τειρεσία). Στην αρχαία Ελλάδα το χρησιμοποιούσαν ως διακριτικό έμβλημα οι πρέσβεις και οι κήρυκες, ώστε να προστατεύονται από εχθρικές προς αυτούς ενέργειες της εξουσίας. Στην ύστερη αρχαιότητα το κηρύκειο άρχισε να συμβολίζει το εμπόριο, ενώ σήμερα, ιδίως στη Βόρεια Αμερική, χρησιμοποιείται ως σύμβολο της Ιατρικής, από σύγχυση με το παραδοσιακό ιατρικό σύμβολο, τη Ράβδο του Ασκληπιού, η οποία φέρει μόνο ένα φίδι και όχι φτερούγες.

Κηρύκειο του Ερμή

Η περιέλιξη των δύο φιδιών θυμίζει περισσότερο τη διπλή έλικα του DNA, από ό,τι το ένα φίδι.

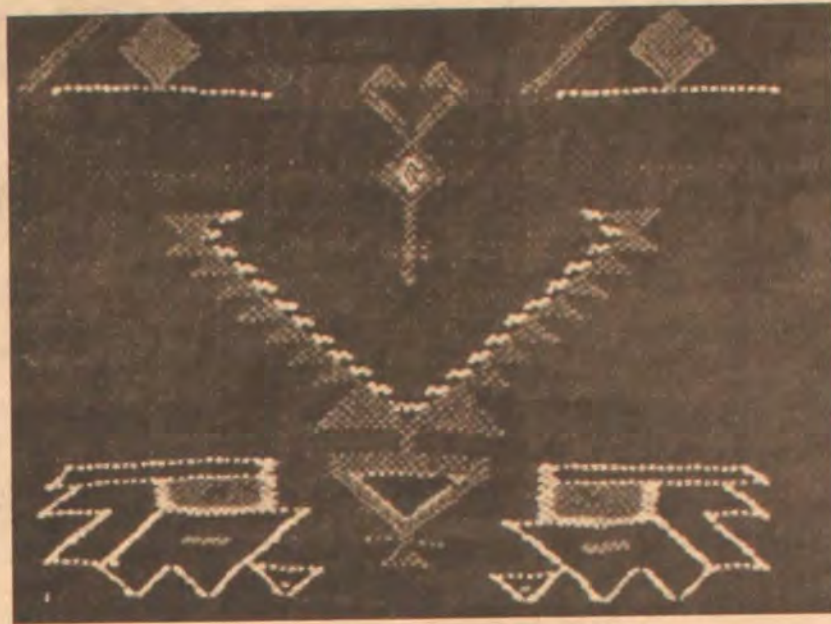
Η πρωταρχική καταγωγή του συμβόλου είναι ίσως Μεσοποταμιακή, όπως μαρτυρείται από την απεικόνιση στο αγγείο του Γκουντέα από το Λαγκάς. Αυτό το αγγείο από πράσινο στεατίτη

χρονολογείται από το 2144-2124 π.Χ. και αναπαριστά τον οφιόμορφο θεό Νινγκισιντίζα, αγγελιαφόρο της θεάς Ιστάρ.

Η ομοιότητά του με το έμβλημα του Ασκληπιού είχε ως αποτέλεσμα την υιοθέτηση του κηρύκειου ως συμβόλου των γιατρών και της Ιατρικής Επιστήμης γενικότερα. Κι ο Ερμής, δίχως να είναι καθαυτό θεός της Ιατρικής, επιστατούσε στην υγεία των ανθρώπων και στην ανάγκη τους πρόσφερε αποτελεσματική συνδρομή κατά των ασθενειών. Διηγούνταν, πως κάποτε είχε σώσει την Τανάγρα από μία θανατηφόρα επιδημία.

Η σημειολογία είναι η επιστήμη που ασχολείται με την μελέτη των σημείων: με την ιδιομορφία, την παραγωγή, την ερμηνεία τους, κτλ. Έχει επεκτείνει το ενδιαφέρον της και πέρα από τη μελέτη του γλωσσικού σημείου, τη λέξη. Μελετάει ακόμη κάθε τύπο σημείου, όπως είναι τα θρησκευτικά σύμβολα, τα στρατιωτικά εμβλήματα, την ποιητική γλώσσα κ.α. Κάνοντας μια σύγκριση ανάμεσα στο εικονικό σύμβολο (όπως αυτό που θα αναφέρουμε, δηλ το κηρύκειο) και το γλωσσικό σημείο (τη λέξη) όταν και τα δύο χάσουν τη σημασία τους διαπιστώνουμε το εξής: Το γλωσσικό σημείο (λέξη) παύει να υπάρχει, δεν σημαίνει πλέον τίποτα. Δεν χρησιμοποιείται και δεν ακούγεται στην ανθρώπινη επικοινωνία. Π.χ η λέξη «μπεντέλια = αντισήκωμα της στρατιωτική θητείας των χριστιανών» δεν είναι σήμερα κατανοητή από τους Νεοέλληνες. Από την άλλη το οπτικό σύμβολο (κηρύκειο), μπορεί να έχει χάσει την σημασία του, παρόλα αυτά, συνεχίζει την ύπαρξη του με την αισθητική πια λειτουργία του μοτίβου.

Το κηρύκειο εντοπίστηκε σε υφαντά του Μετσόβου, της Μηλιάς, της Αβδέλας, της Σαμαρίνας και άλλων βλαχοχωριών. Εικονίζεται σε διάφορα υφαντά, όπως είπαμε, κυρίως, όμως,

Φωτό από υφαντό (μαξιλάρι) Βλάχων Βέροιας

σε μαξιλάρια. Ο τρόπος παραγωγής τους, η ύφανση στον αργαλειό, επέβαλε τη γεωμετρική εκείνη τεχνοτροπία που αδυνατεί ν' αποδώσει τον κύκλο και την καμπύλη.

Όπως βλέπουμε στο εικόνα παραπάνω που είναι παρμένη από βλάχικο υφαντό (μαξιλάρι) των Βλάχων υπάρχει το σύμβολο του κηρυκειού. Ωστόσο, όπως μας λέει ο Αντώνης Μπουσμπούκης, καθηγητής γλωσσολογίας στο ΑΠΘ, στο βιβλίο του «Εθνογλωσσολογικά Ανάλεκτα» εκδόσεις Ερωδιός Θεσσαλονίκη 2005, οι λαϊκές ονομασίες δεν παρέχουν καμιά ένδειξη για αναγνώρισή- του. Ολόκληρο το εικονικό σύμπλεγμα, στο Μέτσοβο το λένε «ιλένια κου κούπα = λεκάνη με την κούπα». Τα στυλιζαρισμένα φτερά σε σχήμα V άλλες υφάντριες τα ονομάζουν «ιλένια = λεκάνη» και άλλες «ντίσλου ντι πιτέ = ό μισός πιτές, μίας και στην άλλη άκρη του μαξιλαριού υπάρχει το άλλο μισό του, που αν τα ενώσουμε σχηματίζουν ρόμβο. Το σύμπλεγμα φιδιών γύρω από τη ράβδο λέγεται «κούπα = ποτήρι, κούπα», ενώ άλλη υφάντρια με τη λέξη «κούπα» ονομάζει το κύπελο στη βάση από το σύμπλεγμα με τα φτερά. Το περίγραμμα από τις πάπιες, δεξιά και αριστερά από το κηρύκειο με τη γωνιώδη γραμμή που επιβάλλει η δουλειά του αργαλειού, το έχει πλησιάσει μορφολογικά προς το πριόνι και γιαυτό ονομάζεται από μερικές υφάντριες «πριόνι = πριόνια». Στην Μηλιά Μετσόβου το κηρύκειο το ονομάζουν «αίτο = αετό», προφανώς από τα πολλαπλά φτερά που πλαισιώνουν κεντρικό θέμα της ράβδου με τα φίδια. Στη Σαμαρίνα μια υφάντρια μας το ονόμασε «κάβουρα», πιθανόν από τα αντικρουστά φίδια που δίνουν την αίσθηση από τις δαγκάνες του κάβουρα και στο Μέτσοβο το λένε «σκίνλου = αγκάθι». Τα πολλά και διάφορα ονόματα η Μετσοβίτισσα υφάντρια κυρία Λουίζα Γκίκα τα ερμήνευσε από την ανάγκη επικοινωνίας ανάμεσα στις γυναίκες που δουλεύουν το ίδιο αργαλειό.

Στην περίπτωση, όμως, της ονομασίας, από εμάς (Μπουσμπούκης) με τη λέξη κηρύκειο, οδηγηθήκαμε από τη μορφολογία του θεματικού πυρήνα, που τον συνιστά η ράβδος με το ρόμβο αντί για τον αρχικό κύκλο και τα δύο σύμφυτα αντικρουστά φίδια. Άλλο χαρακτηριστικό στην αναγνώρισή του αποτελούν τα φτερά του θεού-φορέα του κηρυκειού, του Ερμή. Αυτά εντοπίζονται στο σχηματισμό με τα, έστω κι έντονα, στυλιζαρισμένα φτερά που πλαισιώνουν το κεντρικό θέμα. Αλλά και το κηρύκειο απ' ό,τι δείχνει και ο μύθος από το Μέτσοβο με το «Λαίλου Αλί = το Μαύρο Αλή», άρχοντα του κάτω κόσμου με 40 υπόγεια δωμάτια γεμάτα θησαυρούς, δεν ήταν άγνωστο τουλάχιστον στους παλιούς σοφούς και πολύ πιθανόν, λόγιους μυθολόγους του τόπου. Σε έναν μύθο που τον διάβασα (Μπουσμπούκης) σε σχετική συλλογή του Μετσοβίτη Γ. Πλατάρη, η κλίτσα του Μερκούρα (Μερκουρούλου=Ερμή) βγάζει δύο αντικριστά φίδια.

Η ράβδος συμβολίζει το δέντρο της ζωής, που σαν σύμβολο γονιμότητας δεν είναι παρά ένας άλλος συμβολισμός του μεγάλου ηλίου του Σερίου. Το συμβολισμό άλλωστε της γονιμότητας, που κρυπτογραφεί η ράβδος, μπορεί να τον αναγνωρίσει κανείς και στη μορφολογία του κάτω μέρους από το κηρύκειο της επιτύμβιας στήλης, που ανήκει στην Αδέα Κασσάνδρου του 3ου π.χ. αι. και βρίσκεται στο αρχαιολογικό μουσείο της Βέροιας. Είναι η μικρή οριζόντια γραμμή που τέμνει τη ράβδο λίγο πριν την απόληξή-της και σχηματίζει έτσι σαφή μορφολογικό υπαινιγμό στη φαλλιδική ιδιότητα του συμβόλου αυτού. Το ίδιο μορφολογικό γνώρισμα συναντάμε και στο αντίστοιχο σημείο της ράβδου σε κηρύκειο από βλάχικα υφαντά της Βέροιας, με αρχική προέλευση την Αβδέλλα του Ν. Γρεβενών.

(Πηγή: Βικιπαιδεία και Εθνογλωσσικά Ανάλεκτα, Α. Μπουσμπούκης, Εκδόσεις Ερωδιός Θεσσαλονίκη 2005)